

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В АГРОСФЕРІ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 69–71

Висвітлено сучасний стан та перспективи розвитку екологічного аудиту в агросфері. Виокремлено його роль як інструмента в системі управління навколишнім природним середовищем і природокористуванням.

Великого значення для країни набуває можливість надавати точні та оперативні дані, зокрема керівникам, які приймають рішення, органам влади і міжнародній спільноті щодо забезпечення фінансування екологічних заходів глобальних і локальних масштабів. Особливого значення набуває використання інформації на місцях щодо прийняття відповідних та своєчасних рішень у системі екологічного управління та здійснення контролю за використанням і відновленням природних ресурсів суб'єктами господарювання.

У системі екологічного управління закономірно зростає значення екологічного аудиту, який відіграє важливу роль в ефективній діяльності суб'єктів господарювання щодо природокористування в агросфері. Важливою умовою екологічного аудиту є взаємодія його з екологічним управлінням на рівні підприємств різної форми власності. Системна цілісність такого напрямку зумовлена прийняттям Закону України “Про екологічний аудит”. Він докорінним чином змінив ставлення суб'єктів господарювання до природокористування в агросфері. Зокрема, екологічний аудит набуває правового статусу, що безумовно сприяє підвищенню організаційної дисципліни в аграрному виробництві.

Взагалі, значною науковою та практичною проблемою є застосування екологічного аудиту на підприємствах аграрного виробництва. Оскільки сільськогосподарське виробництво є своєрідним користувачем природних ресурсів, то виникає проблема гармонійного співіснування суб'єктів господарювання з природою. На жаль, сучасне використання природних ресурсів в агросфері не відповідає законам природокористування: об-

меженості природних ресурсів; падіння природно-ресурсного потенціалу; еволюційно-екологічної безповоротності та ін. У більшості аграрних підприємств не контролюється використання природних ресурсів, і це явище набуло системного характеру. Отримана сільськогосподарська продукція є своєрідним сукупним продуктом співпраці людини і природи, але вона не завжди оптимальна у співвідношеннях використання і відновлення природних ресурсів. За таких умов виникають проблеми у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, а також у процесі функціонування і відновлювальної здатності природних систем.

Саме тому природокористування в агросфері має базуватись не тільки на вирішенні еколого-економічних та соціальних проблем, а й враховувати вимоги екологічного законодавства з охорони навколишнього природного середовища, зокрема Закону України “Про екологічний аудит”, який є інструментом ефективної реалізації екологічної політики в аграрному виробництві. “...Екологічний аудит виступає тим інструментом, що дає змогу регулювати еколого-економічні відносини та встановлювати ступінь дотримання екобезпеки” [1, 9].

Останнім часом дослідження і розробки з формування теоретико-методологічних та організаційно-економічних основ екологічного аудиту набувають істотного значення. Проблемам наукових розробок щодо екологічного аудиту та його практичного застосування присвячені праці Т. П. Галушкіної, В. Я. Шевчука, Ю. М. Саталкіна, В. В. Семенко, В. Р. Лозанського, Н. Р. Малишева, В. М. Навроцького, О. В. Неженцева та ін.

Поряд з цим, у роботах зазначених авторів та публікаціях інших вчених недостатньо вивчено питання екологічного аудиту в аграрних підприємствах, де широко використовуються мінеральні добрива, пестициди, стан їх зберігання та виробництво екологічно безпечної аграрної продукції тощо.

Відповідно до цього нині набувають актуальності дослідження з питань екологічного аудиту в галузях аграрного виробництва.

Метою екологічного аудиту є перевірка систем управління з дотримання законодавства про охорону навколишнього природного середовища у процесі природокористування в агросфері.

Основними завданнями екологічного аудиту є:

- отримання достовірної еколого-економічної інформації щодо природокористування в аграрних підприємствах та підготовка висновків з питань їх діяльності;
- встановлення відповідності вимогам об'єкта аудиту природоохоронного законодавства України внаслідок діяльності підприємства;
- встановлення ступеня безпеки, стану зберігання, використання, переробки, захоронення галузевих і побутових відходів;
- еколого-економічна оцінка ефективності природокористування в агросфері з урахуванням відновлення використаних природних ресурсів;
- попередження, зменшення та усунення небезпечних ризиків об'єктами аудиту в процесі виробництва аграрної продукції та заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу тощо.

Об'єктами екологічного аудиту є суб'єкти господарювання різної форми власності, діяльність яких зумовлена природокористуванням в агросфері.

З метою вивчення сучасного стану розвитку та доцільності використання екологічного аудиту в процесі виробництва аграрної продукції нами проведено дослідження в Черкаській області.

Аграрними підприємствами Черкащини на виробництві рослинницької продукції у 2008 р. використано 1675 т пестицидів, якими оброблено 2079,8 тис. га посівів сільськогосподарських культур. У боротьбі зі шкідливими організмами на посівах культур використано 251,3 т інсектицидів, 239,4 фунгіцидів та 958 т гербіцидів. Пестицидне навантаження складало 1,3 кг/га у фізичній масі. Однак, зупинити численне розмноження шкідли-

вих організмів на посівах сільськогосподарських культур не завжди вдається.

Внесення мінеральних добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами в 2008 р. порівняно з 2000 р. зросло в 3,5 раза і становить 746,8 тис. ц, при цьому внесення органічних добрив за цей самий період зменшилося в 2,4 раза і становить 1065,5 тис. т. Характерною особливістю такої системи удобрення є те, що внесення мінеральних добрив хоч і забезпечує рослини елементами живлення впродовж вегетаційного періоду, але за відсутності або мінімальному використанні органічних добрив підвищується кислотність ґрунтів і зменшується їх родючість. Це поглиблює негативні наслідки в землекористуванні та створює умови до забруднення довкілля.

2008 р. у Черкаській області сільськогосподарськими підприємствами викинуто в атмосферу 13,3 тис. т забруднювальних речовин, що на 43 % більше показника 2007 р., або в середньому 3 т на одне підприємство. Сільськогосподарськими виробниками відведено 720 тис. м³ забрудненої води з поверхневих водних об'єктів.

Нині, сучасне землекористування деяких господарств Черкаської області ще не відповідає вимогам раціонального природокористування в агросфері. Значна частина освоєних земель уражена водною та вітровою ерозією, що призводить до негативних тенденцій низької ефективності використання земель. Великий відсоток земель є розораними і постійно використовуються. Станом на 1 січня 2007 р. вони становили 1271,9 тис. га орних земель або 60,8 % від загальної площі земель. Необхідно зазначити, що в діяльності значної частини аграрних підприємств України в процесі виробництва аграрної продукції враховується переважно соціально-економічне спрямування, а екологічні мають другорядне значення. За таких умов можливе утворення небажаних і незворотних екологічно небезпечних процесів у природокористуванні, що безпосередньо впливають на навколишнє природне середовище. Тому важливо здійснювати екологічний аудит, за допомогою якого відбувається уточнення і коригування господарської діяльності підприємств агросфери.

Аналізуючи сучасну і минулу тенденції природокористування в агросфері необхідно осмислити реальні проблеми, спричинені дисгармонією у взаємодії суб'єктів господарювання і Природи. Це дає можливість визначити, наскільки сучасна господарська діяльність створює низку екологічних проблем, які можуть істотно вплинути на збільшення врожайності та погіршення якості

зерна тощо, зокрема зменшення вмісту білка в зерні. Найвиразніше це виявляють в екологічно деструктивних ґрунтах, які займають надзвичайно великі площі в Україні (таблиця).

Показники екологічної деструкції ґрунтів України [2, 84]

Показник	Значення	
	млн га	%
Зменшення вмісту гумусу (за останні 35–40 років)	–	з 3,5 до 3,1
Збільшення площі кислих ґрунтів (за останні 25 років)	на 1,8	25,0
Збільшення площі засолених ґрунтів (за останні 25 років)	на 0,6	24,0
Щорічне зростання площ еродованої ріллі	0,060–0,080	0,1–0,2
Сільгоспугідь, уражених водною ерозією	13,4	32,0
Частка сільгоспугідь, що зазнають вітрової ерозії	6,0	14,4
Частка засолених і солонцюватих ґрунтів	4,3	12,5

Виходячи із даних таблиці слід зазначити, що сільськогосподарські угіддя, які призначені для виробництва аграрної продукції, зазнають значного антропогенного впливу від господарської діяльності аграрних підприємств. Надмірне їх використання спричиняє цілий комплекс негативних процесів: зменшення гумусу, збільшення кислих ґрунтів, ураження ерозією тощо. Саме тому перед суб'єктами господарювання постає питання проведення аналізу і вдосконалення системи екологічного управління природокористуванням в агросфері, а саме: дотримання екологічного законодавства; застосування сучасних енергозберігаючих технологій; зменшення витрат на воду та

енергію шляхом економічнішого та раціональнішого їх використання; планування природоохоронних заходів; ефективне використання запобіжних заходів для подолання проблем екологічного характеру тощо. Вирішення таких нагальних питань сьогодення і в перспективі належить екологічному аудиту. Саме тепер, за умов економічної кризи зростає його значущість. Проте і в Україні в цілому, і в областях зокрема екологічний аудит перебуває на початковій стадії розвитку. Існує ціла система управління природокористуванням і охорони навколишнього середовища, але майже відсутня організаційна структура управління в агропромисловому виробництві, де достойне місце належить екологічному аудиту. Тільки державна політика у сфері АПК може сприяти вирішенню цього питання, яка має стати пріоритетною, і на її виконання мають бути передбачені кошти з різних джерел фінансування.

Отже, екологічний аудит в АПК є невід'ємним інструментом системи управління навколишнім середовищем і природокористуванням та потребує подальших наукових досліджень з метою обґрунтування механізму реалізації Закону України “Про екологічний аудит”.

Література

1. Галушкіна Т. П., Хижнякова Н. О. Організаційно-економічні засади впровадження екологічного аудиту у сфері поводження з твердими відходами // Економ. інновації. — 2007. — Вип. 29. — С. 9–19.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підруч. / За заг. ред.: Л. Г. Мельника, М. К. Шапочки. — Суми: ВТД “Університетська книга”, 2007. — С. 759.

Розкрито сутність, мету та завдання екологічного аудиту. Аналізуються екологічні проблеми в аграрному виробництві, розглядається значення екологічного аудиту в екологічному управлінні та охороні навколишнього середовища.

Раскрыто сущность, цель и задачи экологического аудита. Анализируются экологические проблемы в аграрном производстве, рассматривается значение экологического аудита в экологическом управлении и охране окружающей среды.

It is exposed the essence, purpose and objectives of environmental audit. Analyzed the ecological problems in agricultural production, the significance of an ecological audit in ecological management and environmental protection.

Надійшла 21 серпня 2010 р.